

ЕГОРОВА О.В.

УДК: 930:378.141 (73)

ДО ІСТОРІОГРАФІЇ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ НА ВИЩУ ОСВІТУ США

В статті розглянуті особливості висвітлення в науковій літературі проблеми впливу Болонського процесу на вищу освіту США.

Ключові слова: Болонський процес, вища освіта США, тьюнінг, результати навчання, додаток до диплома.

В статье рассмотрены особенности освещения в научной литературе проблемы влияния Болонского процесса на высшее образование США.

Ключевые слова: Болонский процесс, высшее образование США, тьюнинг, результаты обучения, дополнение к диплому.

Peculiarities of scientific highlighting the issue of the Bologna Process impact on the USA higher education are considered in the article.

Key words: the Bologna process, the USA higher education, tuning, learning outcomes, diploma supplement.

Масштабні європейські освітні реформи, відомі як Болонський процес, продовжують привертати увагу громадськості та учених багатьох країн світу. Амбітність європейських ініціатив і привабливість їх засадничих принципів піднімають питання про співвідношення Болонської системи з іншим потужним освітнім чинником – вищою освітою США, які очолюють світові рейтинги за показниками найкращих університетів і кількості студентів-іноземців. Істотний інтерес зазначена колізія представляє і для України. Обізнаність науково-освітньої спільноти з характером взаємодії цих чинників у трансатлантичному законодавстві, механізмах зіставлення набутих знань та визнання освітніх ступенів є необхідною передумовою ефективності власної системи освіти.

Висвітлення даної теми охоплює період від підписання у 1999 р. Болонської декларації до теперішнього моменту. Огляд наукової літератури з проблеми дає

можливість говорити про два основних історіографічних етапи. Перший, представлений в основному працями північноамериканських та деяких європейських дослідників, – відбиває процес зміни ставлення освітньої спільноти США до Болонської системи від ігнорування до ґрунтового наукового інтересу [22 с.21; 23, с.125, 25, с.18; 39]. Спочатку її сприймали як складну, розшаровану, академічно та організаційно негнучку. Однак успішність реформи викликала більш прискіпливу увагу до неї американців.

Наростання зацікавленості проявилось в спробах пошуку спільного та відмінного в засадах Болонської системи і вищої освіти США, для чого випробувалися різні аспекти. Канадський і американський дослідники К. Кінґ (K. King) та С. Хант (S. Hunt), міркуючи про ціннісні підвалини освіти в Америці й Європі, дійшли згоди про їх близькість [25, с.12; 23, с.124]. Водночас були узагальнені й

принципові відмінності. Деякі з них є традиційно погодженими в історіографії, і їх висвітлення почалося раніше зазначених часових рамок. До них належить різниця в ступені участі держави в управлінні, децентралізований характер вищої освіти США. Іншою є її надзвичайна диверсифікація, що ускладнює оцінку і визнання академічних кваліфікацій навіть усередині країни. Колективна праця відомих українських вчених М. Полякова та В. Савчука «Классический университет: от идей античности к идеям Болонского процесса» містить перелік імен науковців, які наголошували ці риси [8, с.215, 230].

Розгляд ще однієї невідповідності пов'язаний з вивченням безпосередньо болонського досвіду і тому молодший за віком. Такою суттєвою відмінністю американські адміністратори-освітяни Дж. Вуд (J. Wood) і Т. Томпсон (T. Thompson) назвали трирічного бакалавра, якого Болонська система вважає достатньою умовою для зарахування на магістерські програми навчання [38, с.4; 31 с.4]. Професор Т. Томпсон у статті «Спостереження за США як стороною в Болонському процесі» відтворює процес створення структур для оцінювання іноземних освітніх дипломів в американській вищій освіті та можливість перекласти здобутки для визнання трирічного бакалавра. Автор показує, що через відсутність централізації в управлінні освітою навіть рекомендації Національної ради з оцінювання іноземних освітніх дипломів не будуть мати обов'язкової сили для вищих навчальних закладів, і різноманітність думок відносно нових ступенів завжди залишатиметься в країні проблемою [31 с.4].

Визначення відмінностей поклато початок «технічного» діалогу для знаходження важелів співставлення елементів. Ознайомлення з протиріччями показало, що згадані невідповідності мали аналоги й на теренах Європи. Перші дві з них можуть бути прирівняні до розмаїття систем освіти та відсутності єдиного підходу

їх зіставлення в країнах Європи, що передували реформам. Трирічний бакалавр виявився такою ж проблемою для європейських освітян, як і для їх заокеанських колег.

У спільній статті американського і ірландського професорів М. Дайренфурца (M. Durenfurth) та М. Мерфі (M. Murphy) «Розуміння європейського Болонського процесу в інженерії» показана позиція Європейського товариства з інженерної освіти (SEFI), яке висловило сумніви щодо доцільності прийняття інженерної освіти з трирічним бакалавром через те, що випускник цієї програми не зможе працевлаштуватися на професійній інженерній посаді [20 с.7]. Також наведені приклади Ірландії, де інженерне товариство країни не визнаватиме такого фахівця, та Німеччини, вчені якої занепокоєні необхідністю перебудови своїх систем інженерної освіти відповідно до нових вимог і скорочення терміну підготовки. Швейцарський професор А. Бюргер (A. Burger), розглядаючи на прикладі німецьких університетів європейські освітні трансформації, взагалі застерігає проти запровадження такого скороченого бакалавра, наголошуючи, що за нових умов магістр буде доступним лише заможним, а університети втрачатимуть свої традиції [19]. Спроби подолати перешкоди спричинили подальші дискусії в американському освітньому середовищі, і вчені, подібно до своїх заокеанських колег, дійшли висновку, що при порівнянні академічних ступенів треба зосереджуватися не на терміні освіти, але на результатах навчання [25, с.20; 38, с.2].

Вінцем наукового інтересу до змісту європейських освітніх реформ, характеру їх впливу на вищу освіту США та відтворення сутності явища узгодження¹ стала серія видань найбільш відомого дослідника проблеми, професора Інституту політики вищої освіти США Кліффорда Адельмана (C. Adelman) [15-17]. Праці розміщені на офіційному сайті проекту Tuning Educational Structures USA, у секції «бібліотека». У травні

2008 р. вийшов перший нарис «Болонський клуб: що США може вивчити з декади європейської реконструкції», в якому розглянуті основні аспекти реформи (система кваліфікацій, система передачі й накопичення кредитів, академічні ступені, додаток до диплому) та їх співвіднесення з американськими реаліями. Одразу ж, у липні, з'явилася праця «Вивчаючи відповідальність від Болоньї», де досліджено перебудову 46 європейських систем вищої освіти. Врешті, у квітні 2009 р. вийшла ґрунтовна публікація «Болонський процес очима американців». З точки зору історіографії, у ній є такі важливі речі, як визнання американцями ролі Європи як глобального вчителя в освіті західної півкулі, визначення найбільш істотних моментів, що можуть бути застосовані для американської освіти – «тьюнінгу» та «додатку до диплому», які нерозривно пов'язані з «системою кваліфікацій», – та наголошення найцікавішого у європейській двоциклічній системі – «переліку взаємодій між вищою освітою та економікою, які відкриваються болонськими циклами» [17 с.170,191, XIX].

Накопичення наукових напрацювань дало можливість приватній американській організації LUMINA, яка на національному рівні опікується питаннями розширення доступу молодих людей до вищої освіти, розпочати у 2008 р. проект Tuning USA, розроблений за зразком європейського узгоднювання освітніх структур від 2000 р. (Tuning Educational Structures in Europe). Професор Університету Індіани Маріан Вокер визначає Tuning USA як «організовану під керівництвом професорсько-викладацького складу відповідь на Болонський процес, що є процесом гармонізації програм та ступенів навчання через визначення результатів навчання студента за предметною галуззю» [36, с.4].

Для участі в проекті були обрані три фахові групи з Індіани, по дві – з Мінесоти і Юти, які склалися з членів професорсько-викладацького складу та студентів. Вони розробляли комплекси предметних знань та

накопичених вмінь для різних рівнів освіти з біології, хімії, педагогіки, історії, фізики та графічного дизайну. Навесні 2009 р. Техас зайнявся цілим комплексом інженерних дисциплін (цивільне будівництво, електротехніка, промислове будівництво, машинобудування), біомедичною і промисловою інженерією, хімією, біологією. У 2010 р. Кентуккі почав розробляти біологію, початкову освіту, менеджмент, сестринську справу та соціальну роботу. З 2011 р. Іллінойс, Індіана, Міссурі працюють над тьюнінгом маркетингу і психології [22]. Реалізація проектів надала дослідникам суттєвий матеріал, головну частину якого складають «пакети» розроблених результатів навчання з обраних дисциплін, що містяться на відповідних сайтах [30, 32-35].

Опрацювання документальної бази показало, що робота учених США не була сліпим копіюванням європейського тьюнінгу. Кожна робоча група спиралася на попередній досвід (індивідуальний чи колективний) розробки навчальних матеріалів, які накопичилися за тривалий період роботи людей у вищій школі. Наприклад, приєднання до проекту команди з Юти стало природним і логічним продовженням одинадцятирічної роботи дев'яти вузів штату над координацією курсів та вимог з тридцяти дисциплін у системі вищої освіти. Працюючи над категоріями визнання, оцінювання, прозорості та еквівалентності, представники професорсько-викладацького складу усвідомили, що тьюнінг стане інструментом досягнення еквівалентності дисциплін та можливості це продемонструвати від інституту до інституту [34, с.6].

Поширення методології тьюнінгу засвідчило визнання раціональності європейських реформ та знаменувало новий виток висвітлення їх впливу на вищу освіту США. Він є якісно відмінним історіографічним етапом, представленим дослідженнями різних аспектів тьюнінгу освітян: К. Олда (K. Old), С. Робертсон (S. Robertson), П. Брет (P. Brett), Т. Гордон (T.

Gordon), Дж. Метрея (J. Matray) [28-29; 18; 22; 26]. Значна роль серед зацікавлених проблематикою узгоднювання науковців належить задіяним у вищезгаданих проектах представникам університетів, професорам: М. Вокек (M. Wokeck), Н. Джонсу (N. Jones), Д. Макайнерні (D. McInerney) [36-37, 24, 27]. Вони впритул займаються розробкою результатів навчання та висвітлюють отримані надбання у наукових виданнях. Особливо успішною у вивченні тьюнінгу та його імплементації у навчальний процес вищої школи є діяльність кафедри історії Державного університету Юти. Цей підрозділ отримав другий грант від організації LUMINA і співпрацює з Американською історичною Асоціацією над запровадженням методології в національному масштабі. Утім, навіть на новому витку своєї роботи вчені віддають данину Болонській системі, яку керівник проекту від штату Юта Норман Джонс називає засобом налагодження діалогу між національними освітніми системами [24].

Американська вища освіта залишається традиційно привабливою і для українських науковців. Досвідчені українські американісти Т. Кошманова, О. Романовський, Б. Шуневич, І. Зварич, С. Калашникова та їх молодші колеги О. Тарасова, Н. Смолікевич досліджують організаційну структуру та управління, педагогічні засади, розвиток окремих дисциплін або видів навчання [6; 9; 14; 4; 5; 12; 11]. Сучасні освітні тенденції вивчаються в межах проблематики «Трансформаційні освітні зміни в Україні та за кордоном: порівняльний аналіз», якою керує провідний у цій галузі професор Тетяна Кошманова [1]. В цілому вони складають площину організаційних та педагогічних проблем вищої освіти США у світовому контексті.

У сукупності підходів щодо визначеної теми існує позиція, яка наголошує, що перетворення в Європі відбуваються за зразком американської моделі вищої школи. Тому окремі вчені вважають їх схожими і не бачать потреби аналізувати відмінності [19;

3]. На противагу такій точці зору деякі українські та російські дослідники показують ракурс взаємовпливу освітніх чинників, торкаючись теми визнання наявних між Європою та Америкою угод та формулюють потребу показувати позицію європейських університетів відносно трансатлантичної освіти [8, с.531; 13, с. 220].

Таким чином, викладені міркування засвідчують значний науковий інтерес до даної теми. Її висвітлення пройшло етап зміни ставлення освітньо-наукової спільноти США до явища Болонської системи – від ігнорування до всебічного дослідження. Кульмінацією наукових розвідок цього періоду стала серія ґрунтовних праць К. Адельмана, де зазначені найважливіші запозичення для вищої освіти США: тьюнінг, додаток до диплому, система кваліфікацій. Його праці склали основу для наступного історіографічного етапу, який характеризувався практичною розробкою проектів узгоднювання різних навчальних дисциплін у вищій школі США та науковим висвітленням здобутих результатів. Є очевидним, що теоретичне осмислення проблеми та досвід практичної діяльності з гармонізації програм та ступенів навчання, отриманий американськими освітянами, представляє значний масив інформації, який потребує ґрунтовного опрацювання.

Джерела та література

1. Анотований звіт з теми: «Трансформаційні освітні зміни в Україні та за кордоном: порівняльний аналіз». Науковий керівник док. пед. наук, професор Кошманова Т.С. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/Pedagogika/resukr2010_1.pdf
2. Кривчик Г.Г. Болонський процес і українська вища школа: навчальний посібник / Г.Г. Кривчик, Л.Л. Прокопенко, Г.П. Свєєєва. – Д.: Моноліт, 2009. – 58 с.
3. Захаров Н. Российские эксперты критикуют Болонскую систему образования / Н. Захаров. - Новый Регион. – 2008. - №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nr2.ru/science/182313.html>
4. Зварич І.М. Педагогічні засади оцінювання знань студентів у вищих навчальних закладах США: Монографія / І. Зварич. – К.: «Феникс», 2008. – 210 с.

5. Калашникова С.А. Управление государственным сектором высшего образования в США: автореф... дис. канд. наук з державного управління / І. Зварич. – К., 1999. – 20 с.
6. Кошманова Т. С. Развитие педагогического образования в США (1960 - 2000 гг.): автореф... дис. д-ра пед. наук / Т. Кошманова. – К., 2002.
7. Лобанова Л.С. Современный опыт организации подготовки и аттестации научных и научно-педагогических кадров в развитых странах мира / Л. Лобанова. – К.: 2008. – 56 с.
8. Поляков Н.В. Классический университет: от идеи античности к идеям Болонского процесса / Н.В. Поляков, В.С. Савчук. – Д.: Изд-во ДНУ, 2007. – 596 с.
9. Романовський О.О. Теорія і практика підприємницької освіти в розвинутих зарубіжних країнах: автореф... д-ра пед. наук / О. Романовський. – К., 2003.
10. Словник опрацьованих термінів «Лабораторія наукового перекладу». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ua-pereklad.org/ua/seminar/politica/Pidr>
11. Смоликівич Надія. Вища освіта США: організаційно-педагогічні аспекти привабливості для студентів-іноземців / Н. Смоликівич. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.franko.lviv.ua/Pedagogika/periodic/visnyk/23/25_smolikevych.pdf
12. Тарасова О. В. Вища освіта в США: сучасний стан та пріоритети розвитку / О. Тарасова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnads/2011_3/1tovspr.pdf
13. Трайнев В.А. Повышение качества высшего образования и Болонский процесс. Обобщение отечественной и зарубежной практики / В.А. Трайнев, С.С. Мкртчян, А.Я. Савельев. – М.: «Дашков и К», 2008. – 392 с.
14. Шуневич Б.І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки : автореф. дис... д-ра наук / І.Шуневич - 2008.
15. Adelman Clifford. Learning Accountability from Bologna: A Higher Education Policy Primer / С. Adelman. - 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ihep.org/assets/files/publications/g-l/Learning_Accountability_from_Bologna.pdf
16. Adelman Clifford. The Bologna Club: What U.S. Higher Education Can Learn from a Decade of European Reconstruction / С. Adelman / - 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ihep.org/assets/files/TheBolognaClub.pdf>
17. Adelman Clifford. The Bologna Process for U.S Eyes: Re-learning Higher Education in the Age of Convergence / С. Adelman / - 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ihep.org/assets/files/EYESFINAL.pdf>
18. Brett Patricia. US: America can learn from Bologna process / Р. Brett. - 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20100918074203745>
19. Burger Alfred. 10 Years of US-oriented “Bologna”-Reform. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.currentconcerns.ch/index.php?id=932>
20. Dyrenfurth Michael. Understanding the European Bologna Process in Engineering / М. Dyrenfurth, М. Murphy. – 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arrow.dit.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=engineduccon>
21. Fogarty Edward. The European Union and North America / Е. Fogarty. - 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ies.berkeley.edu/pubs/workingpapers/PEIF-8-EU_and_North_America.pdf.
22. Gordon Tia. There Has Been a Global Shift in Higher Education Leadership: Europe Is Heading It Up as the United States Starts to Follow / Т. Gordon. - 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ihep.org/press-room/news_release-detail.cfm?id=164
23. Hunt Stephen. The Bologna Process and recognition issues outside the EHEA / S. Hunt. - 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://books.google.com.ua/books?id=xidBMGSxky8>
24. Jones Norman. Assessing History: Can We Know Our “Outcomes”? / N. Jones. – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.historians.org/perspectives/issues/2009/0903/0903for2.cfm>
25. King Conrad. The Bologna Process: Bridge or Fortress? A Review of the Debate from a North American Perspective / С. King. - 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ccges.apps01.yorku.ca/wp/wp-content/uploads/2008/12/bologna-process-literature-review.pdf>
26. Matray James. Resistance is Futile: One Approach to Program Assessment in History / J. Matray. – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.historians.org/perspectives/issues/2009/0903/0903for3.cfm>
27. McInerney Daniel. Rubrics for History Courses: Lessons from One Campus / D. McInerney. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.historians.org/perspectives/issues/2010/1010/1010tea1.cfm>
28. Olds Kris. TUNING USA: Echoes and translations of the Bologna Process in the US higher education landscape / К. Olds. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globalhighered.wordpress.com/2010/01/26/tuning-usa/>
29. Robertson Susan. Tuning USA: reforming higher education in the US, Europe style / S. Robertson. – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globalhighered.wordpress.com/2009/04/28/tuning-usa-reforming-higher-education-in-the-us-europe-style>
30. The Minnesota Office of Higher Education Final Report. Tuning Project [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ohe.state.mn.us/pdf/FinalTuningReport11-30-09.pdf>
31. Thompson Timothy. Observations on the United States as Stakeholder in the Bologna Process / Т. Thompson [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aic.lv/rigaseminar/documents/Thompson.pdf>
32. Tuning educational structures USA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tuningusa.org/>
33. Tuning Texas. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.theccb.state.tx.us/index.cfm?objectid=8FFC700A-D9F8-57C3-CD178199FADC8CD4>

34. Tuning USA. Final Report. Utah. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.quickanded.com/wordpress/wp-content/uploads/2010/06/Utah-Final-Tuning-USA-Report.pdf>
35. Tuning USA. Final Report: The 2009 Indiana Pilot [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.in.gov/che/files/Updated_Final_report_for_June_submission.pdf
36. Wokeck Marianne. Tuning USA. Overview / M. Wokeck [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.in.gov/che/files/TuningoverviewMWOkeck.pptx
37. Wokeck Marianne. Articulating Learning Outcomes in History: Lessons Learned in Indiana / M. Wokeck [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.historians.org/perspectives/issues/2010/1010/1010tea2.cfm>
38. Wood John. The Bologna Process: One U.S. Institution's Perspective / J. Wood [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coimbra-group.eu/balance/Docs/turku/Bologna Process - One US...>
39. Zgaga Pavel. Bologna: beyond 2010 and over the Ocean – but where to? / P. Zgaga [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globalhighered.wordpress.com/2009/05/11/bologna-beyond-2010-and-over-the-ocean/>

1 В науковій літературі існують різні переклади англomовного поняття Tuning, серед яких зустрічаються прямі переклади (настроювання, регулювання), їх синоніми (гармонізація). Існує також варіант спеціального термінологічного словника «Лабораторія наукового перекладу», розроблений українськими фахівцями лінгвістами і освітянами за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження». Tuning перекладається в ньому як «узгоднювання» [10]. Автор використовує зазначений термін, а також варіант передачі звукової форми поняття засобами абетки використаної мови (гьюнінг), який є доволі розповсюдженим у науковій літературі.

